

PRILOZI

UNA POPOVIĆ

PROBLEMI HAJDEGEROVE FILOZOFIJE (Nebojša Grubor, *Egzistencija i distanca. Studije o Hajdegerovoj filozofiji*, Zavod za udžbenike, Beograd 2019.)

DOI: <https://doi.org/10.19090/arhe.2019.32.351-355>

Misao Martina Hajdegera (Martin Heidegger) u našoj filozofskoj tradiciji imala je mnogo poklonika. Kako pre početka objavljivanja Hajdegerovih sabranih dela, u znaku egzistencijalističke interpretacije, tako i posle toga, u svetlu otkrivanja novih i iznenađujućih staza kojima se Hajdegerova misao kretala, tumačenja njegove filozofije pratila su svetske tokove i brojem i tematikom. Od skoro, nizu takvih tumačenja pridružuje se i nova studija Nebojše Grubora, redovnog profesora Odelenja za filozofiju, Filozofskog fakulteta u Beogradu, pod naslovom *Egzistencija i distanca. Studije o Hajdegerovoj filozofiji*. Ova knjiga uvrštena je u uži krug za Nagradu „Nikola Milošević” Radio Beograda 2 za najbolju knjigu u oblasti teorije književnosti i umetnosti,

estetike i filozofije objavljenu u 2019. godini.

Profesor Grubor Hajdegerovom filozofijom bavi se dugi niz godina. Hajdegerova misao bila je predmet njegovog magistarskog rada, pa i doktorske disertacije, na osnovu kojih su objavljene dve studije, *Hajdegerova filozofija umetnosti: problem zasnivanja* (Mali Nemo, Pančevo, 2005.) i *Hermeneutička fenomenologija umetnosti: osnovni problemi estetike polazeći od Hajdegerove filozofije* (Mali Nemo, Pančevo, 2009.). Za razliku od ove dve studije, međutim, *Egzistencija i distanca* nije primarno posvećena estetičkim pitanjima, odnosno problemima estetike i umetnosti s obzirom na okvire Hajdegerove misli. Naprotiv, ova knjiga za predmet ima širi kontekst Hajdegerove filozofije, fokusiran preko dva termina

naglašena u naslovu – egzistencije i distance. Rečima samog autora, „knjiga se bavi nekim od važnih i velikih tema Hajdegerove filozofije, kao što su pitanje bivstvovanja, pitanje odnosa esencije i egzistencije, problem istine i pitanja suštine jezika, umetnosti i moderne tehnike”.¹ Zajedno sa autorom, možemo primetiti da ova knjiga predstavlja svojevrsno svedočanstvo autorovog bavljenja Hajdegerovom mišlju, od studentskih početaka, pa sve do danas, uključujući tu i delove koji su nastali na osnovu njegovog pedagoškog rada.

Egzistencija i distanca, dakle, za svoj predmet, nešto slobodnije rečeno, ima celinu Hajdegerove filozofije; ili, preciznije, specifičan karakter mišljenja koji je njom otelotvoren. Svakako, budući da je takav predmet istraživanja izvanredno opširan, autor se opredelio da njegovu obradu postavi problemski – prema karakterističnim i izdvojenim momentima, odlučujućim za razumevanje Hajdegerove misli. Svaki od njih, važno je naznačiti,

odabran je pre kao svojevrsni priložak u način mišljenja i karakter Hajdegerove filozofije, nego kao zatvorena sadržinska celina; namera autora je, smatramo, da ponudi sinoptički pogled na Hajdegerovu misao, pre nego da iscrpi njene centralne teme. Shodno tome, studija je podeljena na osam poglavlja, od kojih se prva četiri tematski tiču rane, a druga četiri pozne Hajdegerove filozofije. Tako će Grubor najpre obraditi momente fundamentalne ontologije, eksplikacije egzistencije, kritiku Huserlove (Edmund Husserl) fenomenološke redukcije i istine kao adekvacije, da bi potom pažnju usmerio na Hajdegerovu interpretaciju Ničea (Friedrich Nietzsche), karakterističnu za period otklona od rane faze mišljenja ka poznoj, a zatim i na problem poezije i jezika, vajarstva i prostora, te odnosa umetnosti i tehnike.

Odabrani momenti preko kojih je predstavljena Hajdegerova misao zaslužuju kratak komentar. Najpre, oni ne prate uobičajeni oblik artikulacije osnovnih pitanja i problema Hajdegerove filozofije, već načinom obrade ukazuju na višeslojnost mogućnosti njihove interpretacije. Primera radi, problem istine postavljen je ovde u svetlu

¹ Grubor, N., *Egzistencija i distanca. Studije o Hajdegerovoj filozofiji*, Zavod za udžbenike, Beograd, 2019, str. 9.

odnosa fenomenologije, hermeneutike i pragmatičkog okreta, a pitanje o smislu bivstvovanja iz horizonta Hajdegerovog kritičkog preispitivanja Huserlove postavke fenomenologije. Ipak, u oba slučaja – i kada je reč o ranjoj, i kada je reč o poznoj filozofiji – profesor Grubor nudi karakterističnu jedinstvenu vizuru sagledavanja, koja objedinjuje nekoliko naizgled razdvojenih tema. Štaviše, poglavljima kojima se prelazi sa interpretacije rane na interpretaciju pozne filozofije, četvrto i peto poglavlje, zapravo su takođe specifično povezana – oba su posvećena Hajdegerovim kritičkim tumačenjima drugih filozofa, Huserla i Ničea. Na taj način, čini se, autor suptilno sugerše i svoj stav povodom pitanja o tome ko su Hajdegerovi glavni sagovornici, sa kojima i u otklonu od kojih on iskiva sopstvene pozicije; zamisliv je, međutim, bio i sasvim drugačiji izbor.

Kada je reč o ranom periodu Hajdegerove misli, profesor Grubor se nesumnjivo fokusira na projekat fundamentalne ontologije, očekivano ga ističući kao dominantu Hajdegerovih napora u to vreme. Ipak, čini se da je ovaj projekat predstavljen pre fokusiranjem pitanja koja svedoče o njegovim uslo-

vima, nego preko svojih rezultata ili odgovora. Grubor, tako, kreće od predstavljanja centralnog mesta fundamentalne ontologije, knjige *Bivstvovanje i vreme*, naglašavajući već tim gestom da se razumevanje Hajdegerove misli uvek mora tematizovati spram načina na koji je ona u konkretnom prezentovana, uključujući tu i kritičko promišljanje samog tog načina njene prezentacije. Slično tome, dominantne teme predstavljanja rane Hajdegerove filozofije upravo su perspektive bez kojih se ona ne može misliti – ontologija, fenomenologija, hermeneutika, istina, pa napokon i samo centralno njeno pitanje, pitanje o smislu bivstvovanja. Na taj način profesor Grubor implicitno sugerše da Hajdegerovoj misli ne treba pristupiti kao da je u pitanju neki dovršeni i zatvoreni sistem dogmatskih iskaza, već time što će se ona preispitati upravo sa pozicija koje je i sam Hajdeger zauzimao formulišući svoja osnovna pitanja i probleme.

Pozna Hajdegerova filozofija predstavljena je preko tri pogleda na problem umetnosti i prateće (ili uvodno) razmatranje interpretacije Ničea, kao mislioca sa kojim tema umetnosti naglašeno ulazi u horizont Hajdegerove misli. Na prvi

pogled, takvo istaknuto mesto umetnosti u ocrtavanju pozne Hajdegerove filozofije svakako upućuje na prethodni rad profesora Grubora i njegovo dugogodišnje bavljenje upravo ovom tematikom. Ipak, u datom slučaju, smatramo, reč je o tome da se problem umetnosti ne ističe sam po sebi, već se on predlaže kao osobena vizura za sagledavanje karaktera inherentnog poznoj Hajdegerovoj filozofiji.

Kako je već pomenuto, problem umetnosti je u tom smislu prepleten sa problemima okreta, jezika, suštine, prostora, poezije i vajarstva, savremene tehnike – rečju, sa karakterističnim delićima mozaičkog slaganja Hajdegerovog govora o uslovima da se filozofski misli u savremenosti. Problem umetnosti, u postavci profesora Grubora, tako uspeva da spoji naizgled suparničke teme prevladavanja filozofske tradicije, istraživanja suštine filozofije na fonu primata suštine jezika, topološkog mišljenja kao alternative – ili dopune – povesnom mišljenju bivstvovanja, ne dajući ni jednoj od njih samorazumljivu prednost. Time se, konačno, dominacija motiva umetnosti i legitimiše u ovakvoj postavci, a ona sama se

otkriva kao duboko hajdegerijanska po svom poreklu – kao korolar teze o dijalogu pevanja i mišljenja, dijalogu putem kog filozofija može da počne da uči o sebi samoj.

Posebno interesantan nivo razmatranja ove studije je, konačno, karakter slike o celini Hajdegerove filozofije koju ona gradi kako pojedinačnim analizama, tako i njihovim umrežavanjima, a u krajnjem i celinom svoje organizacije. Ovaj najopštiji pogled ili naglašeni sud o tome šta određuje Hajdegerovu misao u celini dobio je svoj jezgroviti izraz u naslovu knjige; reč je o pojmovima *egzistencija* i *distanca*. Prvi od njih možda i ne iznenađuje previše; dugo vremena je Hajdegerova fundamentalna ontologija, pa i njegova filozofija uopšte, bila čitana upravo s obzirom na primat egzistencije, to jest, analitike bivstvovanja – čak u meri da je, uprkos sopstvenim ogradama, Hajdeger često smatran egzistencijalistom. Sa druge strane, pojam distance nije toliko očekivan, niti se tako često javlja u konstelaciji sa centralnim i naglašenim pojmovima Hajdegerove filozofije; njegovim uvođenjem, čini se, profesor Grubor ističe intimni odnos prema istraživanju misli nemačkog filozofa.

Odnos ova dva pojma ono je što profesor Grubor želi da istakne kao srž sopstvenog razumevanja Hajdegerove misli; formulaciju *egzistencija i distanca*, stoga, ovde možemo usvojiti kao formalnu naznaku – ona ne označava neko *šta* Hajdegerove filozofije, već pre ono *kako* pristupa njenom razumevanju. Zapravo, ona naznačava situaciju filozofskog mišljenja kao takvog, artikulaciju iskustva bavljenja filozofijom, koje je za profesora Grubora nesumnjivo postalo predmetom promišljanja upravo kroz dijalog sa Hajdegerom. *Egzistencija i distanca*, stoga, formulacija je koja svedoči o uvek prisutnoj rasepljenosti filozofskog iskustva između onog što se pokazuje najbližim i samorazumljivim, zahtevajući svoje raskrivanje i artikulaciju, i onoga što tu razumljivost prekida, pokazujući je imanentno udvojenom, slojevitom, nesamorazumljivo uvijenom, neraspoloživom za saopštavanje. Rečima samog autora: „Eksplikacija egzistencije i unutar nje prolamajuće distance je zadatak filozofije”.²

² Ibid., str. 10.